

„НА БРЕГА НА ЛИСАБОН” ОТ ЛЪЧЕЗАР ГЕОРГИЕВ И/ИЛИ ПРЕБИВАВАНЕ В ПРОСТРАНСТВОТО НА ЕДИН КУЛТУРЕН СВЯТ

Никола Бенин

*От шестия етаж на хотела се любувам на невероятна гледка
към проспектите на съвременен Лисабон.
Лъчезар Георгиев¹*

Историята на пътеписа в литературата съдържа различни гледни точки и творчески подходи при описанието на дестинациите. Едни от авторите се придържат изцяло към географския подход, други към белетристичния, трети към социално-политическия. Лъчезар Георгиев избира свой начин да ни запознае с интересното и примамливо пространство на Лисабон. Този начин се основава на съвместяването на пътните записи, в резултат на видяното и преживяното, с научното изследване на културата и книжовните връзки между португалския и българския народ. Иначе казано, описанието на площад *Маркеш де Помбал*, река Тежу, квартала Байша, крепостта Сау Жорже, както и на книжовността и на печатното дело в Португалия не се противопоставят, а сполучливо се допълват. Страстният пътешественик, отправил се към непознатото и загадъчното, и ученият, специалистът по книгоиздаване и библиотечно-информационни дейности, проф. Лъчезар Георгиев вървят заедно, за да ни запознаят с духовния живот, атмосферата и забележителностите на Лисабон.

Така че това не е пътепис, написан при спазване на традиционните жанрови особености. Това е книга, която носи белезите на постмодернистичния подход при представянето и структурирането на фактите, явленията, културните продукти и топосите в португалската столица. Съгласно естетическите принципи на постмодернизма съществуващите модели на описание се ревизират и се търсят концептуално гъвкави решения при организирането на текста. Едно от тези новаторски решения е симбиозата на стилистично различни жанрове в съдържанието на книгата². Лъчезар Георгиев проявява несъмнени предпочитания към съчетаването на жанрове, което му осигурява интересни и богати възможности да опише света на човека и човешките

постижения. За пример ще посоча предишната му книга „Поет до Малпенса”, в която между-текстово „съжителстват” разказът, пътеписът и репортажът³. В този смисъл книгата „На брега на Лисабон” представлява постмодернистично есе, което включва в себе си пътеписа, разказа на очевидци и научното изследване. И още нещо, самият автор не дава точно и определение на жанра на неговата книга. Във вестник „Янтра днес” той споделя: „За някои читатели книгата ще се стори подобна на пътепис. Специалистите дори ще я определят като разгърнат фийчър, други пък ще кажат, че позоваванията върху различни източници носят научна или документално-публицистична специфика”⁴.

Макар че творбата на Лъчезар Георгиев да представлява един новаторски начин за презентиране на Лисабон, тя продължава добрите традиции на българския пътепис, поставени от Иван Вазов⁵, Константин Вличков⁶ и Алеко Константинов⁷. В книгата „На брега на Лисабон”. Влиянието на Константин-Величковите пътеписи „Писма от Рим” може да бъде открито при представянето на културните постижения и духовната атмосфера в португалската столица. Особено отчетливо това въздействие проличава в осма глава „Духовният меценат на португалската книжовност и изкуствата”, в която авторът, впечатлен от мащабното спонсориране на културата, пише: „Изкуствени езера със скрити шадравани и стъпаловидни пътеки, пресичащи моравата с насядали туристи в слънчевата утрин, скулптури и птици населяват парка на великия меценат, а в естествена среда на хармония и красота откривам просторен музей с колекция от статуи, ювелирни модернистични произведения в стила на арт нуво и дори картини на френските импресионисти, и цялото това великолепи обхваща период от четири хиляди години история на източното и западното изкуство”⁸.

Алеко-Константиновото влияние пък се откроява в три направления. Първото направление е свързано с вмъкването в пътеписа на разкази на хора, които имат своите преживявания при съприкосновението с мястото, което е обект на описание. В Чикаго Алеко се среща с Ганьо Сомов (Бай Ганьо), който споделя, че този свят е „бамбашка свят” – „студен свят”, „па и жените им хептем заиф работа”⁹. Лъчезар Георгиев в пета глава „По зъберите на крепостта Сау Жорже (Свети Георги) с подзаглавие „Двама българи разказват приключенията си на път от Виена през Берлин за Лисабон” разказва за неприятните преживявания и злополуката на Спиридонов и Мария-Лучия. На берлинското летище *Тегел* в залата за посрещачи „мургав мъж към четирийсетте” оглежда внимателно присъстващите и вперва погледа си към Мария-Лучия. Спиридонов си мисли, че непознатият мъж се е припознал и после отново го вижда в автобуса до „смугла жена със смолисти коси и матова кожа”, мислейки си, че светът е малък, след като хората се срещат лесно из Европа след падането на Берлинската стена. Наративът по-нататък разкрива, че тази първоначална среща не е случайна и двамата мургави спътници са нагли похитители, които пред любопитните погледи на немците, се опитват да вземат чантата на Мария-Лучия. Техният брутален опит е осуетен от Спиридонов, който яростно най-напред стоварва удар по челюстта на мургавия мъж и след това избива ножа от ръката му. Двамата мургави крадци побягват, сподиряни от освиркванията на свидетелите на смайващата случка.

Второто Алеково влияние е по отношение на съпоставките между чуждия и българския свят. Ще припомним за сравненията, които Алеко Константинов прави между природата в Швейцария и красотите на природата в България, в пътеписа „Какво? Швейцария ли?”. Лъчезар Георгиев многократно, описвайки красотите и случващото се в Лисабон, възвръща поглед и към България. Той сравнява лисабонските бездомници с нашенските клошари, футболните фенове на „Бенфика” с нашите запалянковци, реда при паркирането на автомобилите в португалската столица с нашите ненавиждани „паяци”, които вдигат неправилно паркираните автомобили, тяхната спешна медицинска помощ с нашата, съпроводена с биенето на лекари, след като линейката закъснее.

Трето влияние е свързано с емоционално-образното описание на наблюдаваните забележителности и културни постижения в португалската столица. Подобно на Алеко Константинов и Лъчезар Георгиев въодушевено, оценъчно и художествено-пластично описва ярките си впечат-

ления от досегас културния свят на Лисабон. Ще приведем само един пример: „Приседнал в тихата привечер на брега на Лисабон, се вирам в синьо-зелените води на река Тежу и бялата яхта, която бразди залива срещу огромния кръст на Христос Властителя. Край мен се изнизва в колона група добре облечени тъмнокожи дами и господа на средна възраст, види се, поредната екскурзия с африкански туристи, което тук не се схваща като нещо екзотично, а си е в реда на нещата, нали и те са били част от великата колонизаторска територия на Португалия. От преводача разбирам, че идват от Ангола. Те ми се усмихват благо и аз също им махам с ръка”⁹.

Нека да проследим пребиваванията на Лъчезар Георгиев в културния свят на Лисабон. В науката съществуват различни определения за „културен свят”. Едно от сполучливите определения е на Валери Стефанов, според който този свят е „подреден свят”.

Пребиваване в културния свят като територия

В пролога на книгата „На брега на Лисабон” научаваме, че след опустошителното земетресение през ноември 1755 година, Маркиз де Помбал изисква изготвянето на грандиозен проект, в който са заложени „правите геометрични пропорции, еднаквите вертикални пропорции и уеднаквяване на новия сграден фонд”¹⁰. Автор на проекта е Мануел да Майа. В това ново оформяне на града една от неговите забележителности е създадената през 1768 година Ботаническа градина на площ 3,5 хектара при кралския дворец в квартал Ажуда (Ajuda). Градината е оформена посредством геометрично свързани алеи с цветя и екзотични растения. Друга гордост за жителите е Националният дворец Ажуда, превърнат в музей, в който се съхраняват изящни мебели, гоблени по картини на Франциско Гоя, живописни платна на Домингуш Антонио Секейра и Виейра Портуензе.

Първа глава „Из пъстрия многолик Лисабон” ни запознава с основните забележителности на португалската столица. Лъчезар Георгиев с прецизен поглед успява да види най-известните места в града. В неговото представяне той успешно съчетава обективното описание на забележителните топоси с личната преценка и емоционалното отношение към тях. По този начин се превръща в интересен разказвач, който споделя своите непосредствени впечатления и чувства от пребиваването си в Лисабон. Пътешественикът с нескрита привързаност към града разказва за историческата кула „Белем”, *Площада на рес-*

тавраторите, акведукта *Aqueduto das Aguas Livres*, Музеят на водата, двореца Сау Бенту, познат като дворец на Националната асамблея на републиката, манастира Жеронимуш, Белемският дворец, площада с паметника на Маркеш де Помбал и др.

Лъчезар Георгиев с присъщия си усет за откриване на красотата в Лисабон не пропуска да опише и най-дребните детайли от подредеността на пространството. Неговият поглед се спира на малките бели павета, с които са наредени почти всичките тротоари. Впечатлява го и „строгийт и дисциплиниран трафик“ по улиците.

Лисабон, освен със своите архитектурни забележителности, привлича вниманието и задоволява любопитството на пътешественика и музиканта Лъчезар Георгиев с международния Иберийски маскен фестивал, с пропитата с тъга музика *фадо*, с представленията в *Театро насионал „Сао Карлош“*, с музикалния фестивал *Arko do Cedo*.

Представите на читателя за забележителностите, културните постижения и историческите завоевания се разширяват в следващите две глави. В главата „За първооткривателите и техния паметник на река Тежу“ със завидна историческа осведоменост Лъчезар Георгиев пише за 52-метровия Паметник на първооткривателите, издигнат на самия бряг на реката и недалеч от манастира Жеронимуш. Той проучва неговата история на създаване и не пропуска да спомене годината на откриването му през 1960 г., както и че е създаден по идея на архитекта Котилелли Телму и скулптура Леополд де Алмейда. Тези факти от творческата история на паметника разкриват друга особеност на пътеписа за Лисабон. Пътешественикът Георгиев не само описва подробно и с чувство на нескрита симпатия значимите и интересните за туриста места в Лисабон, но и научно проучва исторически факти относно лицата и събитията, свързани с туристическия обект. Така ние разбираме, че монументът на първооткривателите е открит за петстотингодишнината от смъртта на Дон Енрики Мореплавателя. Неговото име не е много известно за българския читател и заслугата на Лъчезар Георгиев е, че ни запознава с него. Дон Енрики е живял между 1394–1460 година и негови са първите открития по протежението на африканския бряг. Зад паметника има скулптура на прочутите личности от времето на Великите географски открития между 1420 и 1447 година: Вашку да Гама, поета Луиш Камойнш, държащ в ръката си екземпляр от книгата си „Лузиадите“, математика Педро Нунеш, Алфонсу V, художника

Нуну Гонсалвеш, както картографи, астрономи и морски предводители.

Следващата глава „Кулата Белем – паметник на португалските мореплаватели от епохата на Вашку да Гама и неговите следовници“ с подзаглавие „Мостът „25 април“ и мономентът Христос-Властителя“ продължава да обогатява нашите познания за ролята на португалските мореплаватели по времето на Великите географски открития. Отново Лъчезар Георгиев проявява изследователски интерес към историята на построяването и стратегическо значение на Кулата Белем. Той пише: „Цялата елегантна кула била завършена около 1525 г., като целта била да служи за бастион и да отблъсква със силата на оръдейните залпове вражеските кораби, идващи от Атлантика в естуара на река Тежу“¹¹. Главата завършва с интересен разказ за младата българка, която е изгубила съпруга си в кулата. В този кратък разказ се проверяват устойчивостта на брачните връзки, които поддържат човешкия свят. Младата жена на четиригодишнината от сватбата се съмнява в своя мъж – „Ами ако ме е зарязал? Просто така?! Форевър?“. Мониторите откриват мъжа на последния етаж, замечтан „във върховния миг на самота“ по синьо-зелената шир и безкрайността. Дали този млад български мъж не се пренася във времето на Великите географски открития, за да дири нови светове за себе си и своето семейство? Авторът не ни остава дълго да мислим върху този екзистенциален въпрос и бърза чрез думите на оператора философски да завърши: „Да-а, понякога мъжът има нужда да остане сам сред неповторимото“. Неповторимото като красота, неповторимото като откритие, неповторимото като свобода. Тук е мястото да обобщим, че Лъчезар Георгиев се изявява, освен като увлекателен описател на забележителностите на Лисабон, но и като мъдър разказвач на житейски истории и човешки възжеления.

Пребиваване в културния свят като книжовност

В следващите глави на книгата „На брега на Лисабон“ са открити и демонстрирани научните интереси на Лъчезар Георгиев. Той проучва задълбочено и проникновено печатното дело в Португалия и това му дава възможност да покаже актуалната си позиция спрямо ценностите. След проучването на множество книги и интернет източници професор Георгиев твърди, че първият португалски майстор печатар на книги е Родриго Алвареш, роден във Vila Real. С основание се смята, че той е отпечатал богословските съчине-

ния на епископа на Порто, Диого де Соза, през 1497 година.

Най-значимият автор на португалския Ренесанс е Фернау Лопеш. Неговите книги „История на Португалия“ и „Хрониките на Дон Педру и Дон Жуау (първа и втора част) са написани на достъпен език и отразяващи неговите възгледи за движещите сили през тази културна епоха. Следват десетки автори и произведения, които показват богатия духовен живот в Португалия и вековните традиции при отпечатването на книгите. Лъчезар Георгиев възхитено и последователно описва издаването както на португалски, така и на преводни творби. Така например през 1889 година в Лисабон издателството на Антонио Мария Перейра издава книгата „Рафаело“ от Алфонс дьо Ламартин.

В представянето на духовния живот на Португалия и книжовното дело не са забравени и дълготрайните българо-португалски културни връзки. Нобеловият лауреат Жузе Сарамагу е познат на българските читатели с издадения през 1989 година исторически роман „Възпоменание за манастира“. Други португалски автори, които са преведени на български са: Жозе Родригеш душ Сантуш с бестселъра му „Кодекс 632“, поетите: Ерберту Елдер, Фиама Паиш Брандо, Гащау Крус, Нуну Жудис, Фернандо Луиш, Паулу Тейшера и др., събрани в книгата „Съвременна португалска поезия“ на издателството на Мариана Тодорова „Карина М“. На български език са преведени и творбите на Мария Тереза Майя Гонзалеш: „Луната на Жуана“, „Пазачът на плажа“ и „Гашпар и Мариана“, както и романът на Жуау Агиар „Кръв и бисери в Макау“. Посочени са и българските автори, които са преведени на португалски език. Това са: Антон Дончев с историческия роман „Странният рицар на свещената книга“, Красин Кръстев с „Подвижни пясъци“ и Никола Вапцаров.

В проучването на книжовността на Португалия се съдържа един съществен момент за интересуващите го печатни издания. Пред забележителните автори и книги Лъчезар Георгиев застава в ролята на културния аташе, откриващият и създаващият духовни връзки. В бездуховното време, когато пътищата на културата са стеснени, той търси път към възможването на духа ни. Тогава, когато духовният живот има най-ниска цена, той показва високи духовни образци за следване и спасение.

Ето и налагащите се обобщения. Книгата „На брега на Лисабон“ ни дава възможност:

* Да открием нови хоризонти.

* Да виждаме повече.

* Да мислим за постиженията и забележителностите на португалския народ.

* Да се обогатим духовно.

* Да пребиваваме в един културен свят.

БЕЛЕЖКИ И ЛИТЕРАТУРА

1. **Георгиев, Л.** На брега на Лисабон. София: АН-ДИ, 2014, с. 20.

2. Валерий Даниленко при изясняването на постмодернизма, посочва като характерна негова особеност „съчетаването в един текст на стилистично различни жанрове и литературни епохи“. // **Даниленко, В.** Постмодернизмът в руската литература: теория и практика. – Литературен свят <http://literaturensviat.com/?p=18949>; изследвайки симбиозата на различни жанрове при постмодернизма, Рей Брауни и Маршал Фишуик пишат: *Постмодернизмът е еkleктичен подход, който съчетава разнородни елементи от последните художествени стилове в едно ново и жизнеспособно официално споразумение.* Вж: // **Browne, R. V., Fishwick, M. W.** Simbiosis: popular culture and other fields. Ohio: Bowling Green State University Popular Press, 1988, p. 48.

3. Вж. **Бенин, Н.** Малпенса: топос на събиране и разделяне на човешки съдби в „Полет до Малпенса“ от Лъчезар Георгиев. // *Литературен вестник.* Год. 21, № 28, 18–24 юли 2012, с. 7.

4. **Димитрова, Зл.** Лъчезар Георгиев събра свои впечатления в книгата „На брега на Лисабон“. // *Янтра днес,* № 102 (3974), 4 юни 2014, с. 7. *Вж. и в:* <http://www.dnesbg.com/kultura/latchezar-georgiev-sabra-svoite-vpetchatleniya-ot-portugaliya-v-knigata-vna-brega-na-lisabonv.html>

5. **Вазов, И.** Разкази и пътеписи. София: Дамян Яков, 2005. За художествената специфика на Вазовите пътеписи вж: **Радослав Р.** История на природата в пътеписите на Иван Вазов. // В: Иван Вазов. Разкази и пътеписи. Съвременни оценки. Критически анализи, литературни разработки. В. Търново: Слово, 1995, 346–353.

6. **Величков, К.** Съчинения в 5 тома. Том III, Писма от Рим. Дневник. – София: Български писател, 1987.

7. **Константинов, А.** Пътеписи. Фейлетони. – Велико Търново: Слово, 1995. За проблемно-естетическите особености на пътеписите на Алеко Константинов вж: **Радев, Р.** Пътеписите на Алеко Константинов – за и против Бай Ганьо. // В: Алеко Константинов. До Чикаго и назад. Пътеписи от България. Велико Търново: Слово, 2000, 141–150.

8. **Георгиев, Л.** Цит. съч., с. 200–201.

9. **Георгиев, Л.** Пак там, с. 187–188.

10. **Георгиев, Л.** Пак там, с. 11.

11. **Георгиев, Л.** Пак там, с. 71.

